

УДК 594.38

Р.І. Гураль

ПРІСНОВОДНІ МОЛЮСКИ "ЛІСОВИХ" МІКРОБІОТОПІВ ЛАПАЇВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА

Гураль Р.І. Пресноводные моллюски "лесных" микробиотопов Лапавского лесничества // Науч. зап. Гос. природоведч. музея. – Львов, 2002. – 17. – С. 159-161.

В статті зображено видовий склад і особливості розміщення пресноводних моллюсків в астатических "лісових" біотопах. В результаті паразитологічних досліджень вибірок моллюсків виявлено один вид трематоди з показателем екстенсивності інвазії 5,3%.

Gural, R. Freshwater molluscums of "wood" microbiotopes Lapajivka wood facilities // Proc. of the State Nat. Hist. Museum. – L'viv, 2002. – 17. – P. 159-161.

In a paper are echoed specific composition and features of arranging of freshwater molluscums in astatic "wood" biotopes. As a result of parasitologic studies of sampling of molluscums one aspect of a trematode, with an index of extensiveness of an invasion 5,3 % is detected.

Прісноводних моллюсків за типом стратегії відносять до рудерально-стрелотерантної групи безхребетних тварин, які заселяють водні екосистеми. Вони є невід'ємними компонентами трофічних ланцюгів, беруть активну участь в очищенні континентальних водойм. Деякі з них, є проміжними живителями личинкових форм трематод – збудників багатьох небезпечних гельмінтозів свійських і диких тварин та людини [6].

Завдяки своїй екологічній пластичності моллюски заселяють широкий спектр біотопів, які можна поділити на групи: за походженням – природні і антропогенні; за тривалістю їх існування – тимчасові (астатичні) і постійні (статичні) [1, 2, 7, 10]. В той же час в літературі є окремі відомості щодо існування біотопів моллюсків, розміщених в лісових масивах – це так звані "лісові" біотопи [4, 9], які розглядають не як самостійний природний тип біотопу, а як один із різновидів антропогенних. Найкращі умови для їх існування створюються в лісових угрупованнях в яскраво освітлених місцях, де крони дерев дещо розріджені – лісові дороги, галявини. Моллюски потрапляють сюди з природних біотопів шляхом пасивної міграції, або їх переносять птахи, велика рогата худоба, людина та сільськогосподарська техніка.

Метою наших досліджень було виявлення лісових біотопів з моллюсками та проведення їх паразитологічного аналізу. Дослідження прісноводної малакофауни "лісових" біотопів проводили в лісовому масиві Лапаївського лісництва Львівської обл. в околицях сел Оброшин, Ставчани, (Пустомитівський р-н) та Суховоля (Городоцький р-н), у весняно-літньо-осінній період 2000-2002 рр. Обстеженню, в першу чергу, підлягали лісові дороги та галявини. Під час збору прісноводних моллюсків використовували загальноприйнятну методику В.І. Здуна [4]. Щільність заселення виявлених біотопів моллюсками визначали методом малих площинок, розмірами від 0,25 до 1 м². Встановлення їхньої видової належності проводили за існуючими визначниками [3, 8].

Наводимо коротку характеристику обстежених мікробіотопів:

№ 1 – знаходився на відстані 2,5 км від с. Оброшин. Був представлений двома слідами від коліс важкої сільськогосподарської техніки. Розмір – 3×0,8 м, глибина не більше 10 см, дно мулисте з антропогенним сміттям. В біотопі траплялися особини *Lymnaea ovata* (Draparnaud, 1805) з щільністю 5 екз./м² та *Sphaerium corneum* (Linnaeus, 1758) – поодинокі особини.

№2 – на відстані 4 км від с. Оброшин на слідах від коліс підводи. Довжина – близько 1 м, ширина – 0,5 м, глибина – 15 см. Дно піщано-глинисте. Поодинокі особини *L. ovata*.

№3 – на відстані 9 км від с. Оброшин. Був представлений слідами від коліс важкої сільськогосподарської техніки. Розміри – 0,8×0,2 м. Ґрунт глинистий, незначно зволожений. Поодинокі особини *L. ovata*.

№ 4 – на відстані близько 200 м від біотопу № 3. Найбільший за розмірами з усіх виявлених місць локалізації *L. ovata*. Розміри – 5×3,5 м, глибина – 25 см, дно мулисто-глинисте, ґрузьке. З рослин у ньому були представлені нитчасті зелені водорості та водні макрофіти. Щільність заселення цього біотопу молюсками коливалася в межах від 30 (по краях водойми) до 10 екз./м² (в центрі).

№ 5 – околиці с. Оброшин. Представляв собою невеличкий статичний біотоп з пологими берегами. Глибина – не більше 1м, дно мулисте, ґрузьке. Поодинокі особини *L. ovata*.

№ 6 – на узліссі Лапаївського лісництва, на відстані 10 км від с. Оброшин. Представляв собою залишки від старої меліоративної системи. Глибина – не більше 0,2-0,3 м, береги пологі, дно мулисто-глинисте, ґрузьке.

Тут траплялися особини *Aplexa hypnorum* (Linnaeus, 1758) з щільністю 2-5 екз./м² та поодинокі особини *Lymnaea truncatula* (O. F. Müller, 1774).

№ 7 – на відстані 3 км від с. Ставчани у слідах від ратиць великої рогатої худоби. Поодинокі особини *L. ovata*.

№ – 8 був виявлений в лісовому господарстві в околиці с. Суховоля на межі Пустомитівського і Городоцького районів. Розташовувався на узбіччі лісової дороги і представляв собою сліди від коліс важкої сільськогосподарської техніки, розміром 0,5×2,5 м. Дно мулисте, невелика кількість зелених нитчастих водоростей. Щільність *L. ovata* коливалася в межах 5-25 екз./м².

Таким чином, в результаті проведених малакологічних обстежень лісового масиву Лапаївського лісництва виявлено 4 види прісноводних молюсків, з них 3 види Gastropoda: *L. ovata*, *L. truncatula*, *A. hypnorum* та 1 Bivalvia – *S. corneum*.

З метою встановлення паразитофауни личинкових форм трематод в угрупованнях *L. ovata* була проведена вибірка молюсків (300 екз.) з усіх досліджених біотопів. Виявлено 1 вид трематоди *Cercaria curta* (Xiphidocercariae). Екстенсивність інвазії даним паразитом представників малакофауни становила 5,3%, а інтенсивність – в середньому 1 тис. личинок трематод на особину молюска. Розтини *S. corneum* і *A. hypnorum* не проводилися у зв'язку з їх незначною чисельністю.

Одержані нами дані підтверджують існування “лісових” мікробіотопів прісноводних молюсків антропогенного походження. Не до кінця виясненим залишається питання щодо шляхів їх заселення молюсками. Цілком ймовірно, що розповсюдженню молюсків сприяють переміщення людей, великої рогатої худоби, підвід та сільськогосподарської техніки.

1. Антонюк А.И. Некоторые особенности экологии трематод в условиях антропопресии: Тез. докл. IX съезда Всес. общ. гельм. (Москва, 1986 г.). – М., 1986. – С. 5-6.
2. Березкина Г.В., Старобагатов Я.И. Экология размножения и кладки яиц пресноводных легочных моллюсков. – Л.: Изд-во Зоол. ин-та АН СССР, 1988. – 306 с.
3. Жадин В.И. Моллюски пресных и солоноватых вод СССР. – М.: Изд-во АН СССР, 1952. – 371 с.
4. Здун В.І. Джерела і шляхи інвазії тварин збудником фасціольозу та боротьба з ним. – Київ: Вид-во УАСГН, 1960. – 125 с.
5. Здун В.И. Обследование моллюсков на зараженность личинками дигенетических трематод // Методы изучения паразитологической ситуации и борьба с паразитами сельскохозяйственных животных. – Київ, 1961. – С. 96-135.
6. Здун В.І. Личинки трематод в прісноводних молюсках України. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. – 109 с.
7. Здун В.И., Яворский И.П. Влияние антропопресии на формирование очагов фасциолезной инвазии // IX съезд Всес. общ. гельм. (Москва, 1986 г.): Тез. докл. – М., 1986. – С. 69-70.
8. Корнюшин А.В. Двустворчатые моллюски надсемейства Pisidioidea Палеарктики. – Киев: Изд-во Ин-та зоол., 1996. – 175 с.
9. Михалевич Э.Б. О факторах, определяющих распространение малого прудовика – промежуточного хозяина фасциолы // Матер. IV науч. конф. зоологов пед. ин-тов. – Горький, 1970. – С. 107.
10. Яворский И.П. Об изменении фауны моллюсков и их паразитов – личинок трематод водоемов пастбищ Предкарпатья в связи с осушением земель // Актуальные вопросы зоогеографии. – Киев, 1975. – С 274-275.
11. Яворський І.П., Гураль Р.І. Дослідження фауни прісноводних молюсків околиць смт. Оброшин, Пустомитівського р-ну, Львівської області та вплив антропогенних чинників на їх біотопи // Наук. вісн. УжНУ. Сер. біол. – Ужгород, 2001. – Вип. 9. – С. 358-361.

Державний природознавчий музей НАН України, Львів